

Kötölüğün Biyolojisi

Özgür Erdoğan

23.09.2017

İnsanın kimi eylemlerini “iyi” ya da “kötü” yapan şeyin ne olduğuna dair çeşitli tartışmalar sürüp gidiyor. Kimileri bu eylemlerin toplum tarafından belirlendiğini söylerken kimileri iyi ya da kötü davranışın iradi bir şey olduğunu, tüm koşullara rağmen son kertede bireyin tercihlerine bağlı olduğunu söyler . Öte yandan, Biyo-Felsefe denilen alanda mesele daha farklı tartışılır. Kimileri “genlerin” ya da “insan doğasının” iyi ya da kötüye bir eğiliminin olduğunu ve belirleyicinin katien bu olduğunu söylerken, bir başkası da insan doğasının ya da genlerin belirleyiciliğini yadsınamakla beraber, toplumsal yapının da bu eğilimleri yönlendirdiğini iddia eder.

Belki de tarihin en kadim sorularından biridir “İnsan iyi midir, yoksa kötü mü?” sorusu. Fakat biz bu kapsamlı sorunun cevabını aramak yerine, çevremizi saran kötülüğün nedenlerine eğilip, bir başka kadim sorunun peşine düşeceğiz ve kötülüğün biyolojik ve evrimsel kökenine dair kısa bir tartışma yürüteceğiz.

Bu tartışmanın en önemli aktörlerinden biri kuşkusuz Pyotr Kropotkin'dir. Kropotkin, insanın evrimi üzerine yaptığı çalışmalarda, kendinden öncekilerin aksine evrimin ana faktörü olarak rekabeti ve bencilliği değil, Karşılıklı Yardımlaşma ve dayanışmayı alır. Özellikle Evrimin Bir Faktörü Olarak Karşılıklı Yardımlaşma ve Etik adlı eserlerinde bir dizi örnekle bunu kanıtlamaya girişen Kropotkin, oldukça ikna edici veriler de sunar. Canlıların hayatta kalma mücadelesinde rekabetin önemini de yadsımayan yazar canlılardaki toplumsallığın onları doğanın zorlu koşulları karşısında ayakta tutan şey olduğunu savunur. “...karşılıklı destek, doğada iklime, tufanlara, fırtınalara, soğuğa ve bu gibi şeylere sürekli olarak yürütülmesi gereken ve sürekli olarak var oluşun hep değişen koşullarına yeni adaptasyonlar gerektiren mücadeledeki en iyi silahları sunar. Dolayısıyla, bir bütün olarak bakıldığında doğa, kesinlikle fiziksel gücün, süratin kurnazlığın, ya da savaşta yararlı olan başka herhangi bir özelliğin zaferini örneklemeyiz. Aksine, karınca, arı, güvercin, ördek, sıçan ve diğer kemirgenler, ceylan, geyik, v.s gibi su götürmez biçimde zayıf olan türlerin koruyucu zırhları, kendilerini savunmak için gagaları, ya da uzun sivri dişleri yoktur – savaşçı da değildir – ancak yaşam mücadelesinin en iyisini başarırlar ve toplumsallıkları ve karşılıklı korumaları sayesinde, çok daha güçlü yapıları rakiplerini ve düşmanlarını bile yerlerinden edebilirler...”

Yani Kropotkin aslında şunu söylemektedir: Doğal olan türün gelişimi için iyi olandır. Türün kendini var etmesi için iyi olan ise rekabet ve savaş

değil aksine yardımlaşma, fedakarlık, hoşgörü gibi duyguları içinde barındıran ve canlıların yaşamına sinmiş olan Karşılıklı Yardımlaşma'nın ta kendisidir. Kötü olan şey “bu içgüdünün” dış etkenler vasıtasıyla bastırılmasıdır. Kuşkusuz Kropotkin'in engellenmeden ya da bastırılmadan kast ettiği şeyin kendisi insanlık serüvenimizin bir noktasında ortaya çıkan iktidar ve benzeri yapılarıdır.

Kropotkin bu doğa yasasını dillendirirken aynı zamanda iyi ve kötüye dair ortaya atılan doğaüstü tezlere de karşı çıkar: “...ve bu -ahlak yasasının evrenselliğinin- metafiziksel bir ileri sürülüşü ya da bir varsayım değildir. Toplumculuğun ve neticede duyum yoğunluğunun ve çeşitliliğin devamlı gelişimi olmadan hayat imkansızdır. hayatın özü orada yatar.”

Kropotkin'den önce Kessler ve aynı dönemde Élisée Reclus gibi araştırmacılar da bu fikri desteklemiş özellikle Reclus bu konuda oldukça özgün fikirler ortaya atmıştır. Sonraki yıllarda rekabeti bencilliği savunan “Sosyal Darwinist”lere karşı bir çok farklı fikir ortaya atılmıştır.

Kropotkin'in “Evrimin Bir Faktörü Olarak Karşılıklı Yardımlaşma, fikri zaman içerisinde o kadar kabul görmüştür ki, insanın özünde bencil olduğunu söyleyenler bile, onun fikirlerini kabul etmek zorunda kalmışlardır. Karşılıklı Yardımlaşma'nın insan davranışları içerisinde çok önemli olduğunu söyleyen bu anlayış, aynı zamanda insanların bu davranışları yine “bencillikten” sergilediklerini ifade etmişlerdir.

Bu cenaha dahil olanlar arasında, Erdemin Kökenleri adlı eserinde bu konuyu işleyen Matt Ridley ve meseleye aynı doğrultuda yaklaşan Gen Bencilidir diyen Richard Dawkins de bulunmaktadır. Her iki yazar da Karşılıklı Yardımlaşma'nın ve benzeri davranışların evrimin önemli bir faktörü olarak ele alınması gerektiğini söylemekle beraber, bu davranışların kendini devamlı kopyalamak isteyen genlerin bencil bir davranış olarak görülmesi gerektiğini söylerler. “... Örneğin, rahimdeki bir cenini göz önüne alalım. Anne ile cenin arasındaki ilişkiden daha müşterek ve evrensel bir şey olamaz. Anne onu dünyaya getirmek ister çünkü cenin kadının genlerini bir sonraki nesile aktarır. Cenin annenin başarılı ve sağlıklı bir hamilelik geçirmesini ister yoksa ölür. Her ikisi de oksijen almak için annenin ciğerlerini kullanır ve yaşamları annenin kalbinin atmosferine bağlıdır. İlişki tümüyle dengelidir; hamilelik müşterek bir çabadır.”

Ridley ve diğerleri için amentü “Çıkar”dır. Fakat Ridley'in verdiği bir çok örnek ve yukarıda örnekte olduğu gibi, hayatta kalma arzusu bir çıkar olarak nitelendirilemez. Hayatta kalmak, hayatta kalmaktır. Çıkar ancak, hayatta kalma koşulu sağlandıktan sonra diğerlerine karşı bir üstünlük

sağlıyorsa çıkar haline gelir. Yani biz hayatta kalma ve benzeri temel nitelikleri çıkar diye adlandırırıyorsak diğerlerine başka bir şey dememiz gerekir.

Açıkçası bu tartışmalar ve yukarıda art arda dizdiğimiz örnekler daha da uzatılabilir. Hatta, bunların üzerinde daha çağdaş örnekler ve tartışmalar da eklenebilir. Fakat, bu örneklerden ziyade bu örneklerin bizde yarattığı hissiyat daha önemlidir. Devletlerin, dinlerin ve tüm iktidar odaklarının yineleyip durduğu “doğuştan günahkar”, “doğuştan kötü” olan insan modelinin karşısına yeni daha güçlü bir model sunmaktadır. “Doğuştan paylaşımcı” ve “doğuştan duygudaş” insan. Bu insanın içimizde var olduğunu bilmek, çevremizdeki kötülük çemberini kırmak için yeterli olmasa bile bu çemberi kırıp kötü olmayan insanların kötü olmayan dünyasını yaratmak için bizlere umut ışığı olduğu açıktır.

Anarşist Kütüphane

Özgür Erdoğan
Kötülüğün Biyolojisi
23.09.2017

Meydan Gazetesi

tr.anarchistlibraries.net